

Motion

1978/79: 2482

av Sven Aspling m. fl.

med anledning av propositionen 1978/79:168 om föräldrautbildning och förbättringar av föräldraförsäkringen m. m.

Inledning

I den socialdemokratiska partimotionen 1978/79:509 redovisade vi, i anslutning till den socialdemokratiska partikongressens beslut om ett familjepolitiskt program, de övergripande målen för denna politik och förslag till konkreta åtgärder inom familjepolitiken.

De övergripande målen för familjepolitiken bör enligt vår mening vara följande:

- att ge alla barn goda och likvärdiga uppväxtvillkor i ett samhälle präglat av värme och gemenskap,
- att skapa förutsättningar för ekonomiskt oberoende för alla och för en jämnare inkomstfördelning,
- att genom reformer inom barnomsorgen, skolan och fritiden verka för en samhällsförändring som gör det möjligt för barnen att utvecklas till fria och självständiga människor som verkar i gemenskap och solidaritet med varandra,
- att ge föräldrar och barn mer tid för en innehållsrik och utvecklande samvaro,
- att förverkliga jämställdheten mellan kvinnor och män såväl i hemmen som i arbets- och samhällslivet och därigenom göra det möjligt att skapa ett barnvänligare samhälle.

I vår motion begärde vi förslag bl. a. om en utbyggnadsplan för barnomsorgen enligt redovisade riktlinjer; Vi har följt upp dessa förslag genom att begära höjda statsbidrag till barnomsorgen. Vi har verkat för ökade samhälleliga insatser i skolan och inom missbruksvården samt för en bättre boendemiljö. Vi har ansett det nödvändigt med åtgärder som förbättrar barnfamiljernas ekonomiska situation; därför har vi lagt fram förslag om höjda barnbidrag och förbättrat bostadsstöd.

En viktig del i den socialdemokratiska politiken har varit att ge vidgade möjligheter för barn och föräldrar till en ökad samvaro. I motionerna 1976/77:257 och 572, 1977/78:327 och 1776 samt 1978/79:509 har vi fört fram kravet på en utbyggnadsplan för föräldraförsäkringen. I den sistnämnda motionen har vi även ställt oss bakom förslagen från familjestödsutredningen och barnomsorgsgruppen; det var för oss ett naturligt ställningstagande mot

bakgrund av både partikongressens beslut och det faktum att det rör sig om utredningar som tillsatts på grund av socialdemokratiska regeringsinitiativ.

Vi kan nu konstatera att de förslag som läggs fram i propositionen 1978/79:168 befinner sig väl i linje med de ställningstaganden vi tidigare redovisat för riksdagen. Det är t. o. m. så att folkpartiregeringen nu överger den konstruktion beträffande föräldraförsäkringens nionde månad som man inom trepartiregeringen var med om att genomdriva. Mot denna bakgrund kommer vi därför att i det följande med vissa bestämda reservationer tillstyrka förslagen i propositionen.

Föräldrautbildning

En god uppväxtmiljö för barnen förutsätter att de sociala och ekonomiska villkoren för familjerna förbättras. Föräldrarna behöver dessutom stöd i sin föräldraroll. Genom en föräldrautbildning som utgår från barnens behov och föräldrarnas vardagliga situation öppnas möjligheter för barn och föräldrar att utvecklas tillsammans. Genom en förstärkning av föräldraförsäkringen får barnfamiljerna större ekonomisk trygghet under tiden kring och strax efter barnets födelse. Mera kunskaper om barns behov och om hur familjens situation är beroende av samhälleliga förhållanden kan ge föräldrar impulser att gemensamt påverka sin situation och öka kontakten med andra föräldrar. Vi hälsar därför med tillfredsställelse att det nu läggs förslag om en första början på en allmän föräldrautbildning från år 1980. När insatserna för föräldrautbildning anknys till landstingskommunala verksamheter som har skapats till stöd för barnen finns goda förutsättningar för att man på ett naturligt sätt kan på sikt engagera alla föräldrar, såväl mödrar som fäder, i en allmän föräldrautbildning.

Vi vill dock starkt understryka vikten av att frivilliga organisationer, bl. a. studieförbund, ges realistiska möjligheter för att söka engagera föräldrar i en mera fördjupad förenings- och studieverksamhet kring barn och familj och familjernas kontakter med samhället.

Vi vill starkt understryka att sjukvårdshuvudmännen vid sin utformning av föräldrautbildningen strävar efter att stimulera faderns aktiva deltagande. Fäderna bör redan på BB uppmuntras att dela ansvaret för sitt barn, dess vård och fostran, och inte endast framstå som försörjare i familjen. Under föräldrautbildningen bör det finnas goda chanser att föra en debatt om könsroller och strävan till jämställdhet mellan könen.

När det gäller kontakt med svenska myndigheter och andra barnfamiljer finns det för många invandrarföräldrar språksvårigheter och skillnader i kultur och normer som försvårar deras deltagande i en allmän föräldrautbildning. Trots dessa svårigheter är det angeläget att insatser av föräldrautbildningskaraktär snarast erbjuds dessa familjer. Därför är det olyckligt att regeringen vill avvakta ytterligare socialstyrelsens prövning av utformningen

av föräldrautbildning för invandrarföräldrar kring barnets födelse. Invandrarverket har varit positivt till barnomsorgsgruppens förslag. En ytterligare fördröjning med starten av en allmän föräldrautbildning för invandrarföräldrar bör undvikas. Det är därför angeläget att socialstyrelsens förslag föreligger klart redan i början av år 1980 och att brist på kontaktassistenter eller hemspråkstränare eller sjukvårdspersonal kunniga i invandrarpråk inte ointetgör att föräldrautbildning i någon form kan erbjudas invandrarföräldrar.

Mot bakgrund av en undersökning som visat att en stor del av det informationsmaterial som mödra- och barnhälsovården överlämnar till föräldrarna är framställt av kommersiella företag, speciellt inom barnmatsindustrin, som samtidigt gör reklam för sina egna produkter, har barnomsorgsgruppen föreslagit att man borde rekommendera mödra- och barnvårdscentraler samt kvinnokliniker att inte använda eller dela ut kommersiellt material. Det har även hänt att föräldrar vars barn avlidit eller vars barn fötts med så svåra handikapp att barnet inte en längre tid kunnat vårdas hemma automatiskt har fått glättiga broschyrer om lyckliga mödrar och friska barn.

Regeringen säger i propositionen att frågan huruvida olika företags material skall komma till användning i verksamheten måste bedömas av varje sjukvårdshuvudman. Det finns således inte något avståndstagande från den sammanblandning mellan objektiv hälso- och barnvårdsinformation och kommersiell reklam som på vissa håll fått stor omfattning och mött kritik.

Riksdagen bör därför uttala att användningen av kommersiella företags informationsmaterial inte bör ske i samband med föräldrautbildning eller hälsokontroll. Företagen bör använda sedvanliga reklamformer för sin information till sina kunder.

Det är naturligtvis av stor vikt att alla blivande och nyblivna föräldrar kan erbjudas föräldrautbildning i de former och i den omfattning som föreslagits i utredningsförslaget. Det synes också ha varit regeringens avsikt. Men eftersom det ofta påpekas att verksamheten måste anpassas till lokala förutsättningar och då ingen speciell stimulans i form av riktade statsbidrag föreslås, kan det råda tveksamhet inför starten av nya former av kommunal verksamhet. Vi förutsätter därför att socialstyrelsen på lämpligt sätt följer utvecklingen av verksamheten.

Föräldraförsäkringen

I vår partimotion 1978/79:509 föreslog vi följande riktlinjer beträffande en utbyggd föräldraförsäkring.

Den särskilda föräldrapenningen har som främsta syfte att möjliggöra en ökad samvaro mellan barnet och båda föräldrarna. Det är viktigt att tiden för

den kan tas ut på det sätt som bäst passar varje familj; genom hel ledighet, sex timmars arbetsdag eller halvtidsledighet. Tiden bör successivt förlängas så att den sammanlagda föräldraledigheten vid hel ledighet kommer att öka från nio till tolv månader och kunna tas ut, inom vissa ramar, efter föräldrarnas behov och önskemål. En omedelbar utbyggnad borde ske den 1 januari 1980 genom att ersättning under den nionde månaden utgick helt enligt inkomstbortfallsprincipen.

I ett nytt förslag bör också ingå en höjning av garantinivån i försäkringen.

I det socialdemokratiska utbyggnadsprogrammet för föräldraförsäkringen knyts rätten till den nya särskilda föräldrapenningen till varje barn. I vårt förslag medför varje nytt barn i familjen en rätt till en i tid angiven föräldraledighet med föräldrapenning. I konsekvens med detta bör vid flerbarnsfödelse räknas med den angivna tiden för vart och ett av barnen.

En lika fördelning av ersättningstiden mellan föräldrarna är en grundläggande regel i det förslag om föräldraförsäkringens utbyggnad som lagts fram av socialdemokratin i tidigare motionsförslag. Nu finns en verkningslös regel om att ersättningstiden fördelas lika mellan föräldrarna, men efter anmälan till försäkringskassan kan föräldrarna utan att ange några skäl automatiskt upphäva denna regel. Vi föreslår att ersättningstiden för den särskilda föräldrapenningen skall delas lika mellan föräldrarna och att undantag från denna regel får ske endast när det föreligger särskilda skäl.

Vi föreslog vidare en sådan ändring i föräldraförsäkringens nuvarande regler att rätten både till föräldrapenning och till den nya särskilda föräldrapenningen överstigande garantinivån knyts till individen. Därigenom ges en förvärvsarbetande make rätt att utnyttja föräldraförsäkringen med föräldrapenning över garantinivån, även i det fall den andra föräldern är hemarbetsande och för samma tid inte uppbär föräldraförsäkringens garantibelopp. En förutsättning skall givetvis vara att föräldern faktiskt har hand om barnet under den aktuella tiden.

Regeringsförslaget innebär ett tillmötesgående av våra förslag i två avseenden: under den nionde månaden utgår ersättning under inkomstbortfallsprincipen, och den särskilda föräldrapenningen skall vid flerbarnsfödelse utgå per barn.

Våra förslag i övrigt från vårens motion kvarstår dock. Vi vill därutöver ånyo framhålla vikten av att en översyn görs av föräldraförsäkringen, bl. a. i syfte att göra den mer förenhetligad. Riksdagen bör nu begära en sådan översyn.

Havandeskapspenning m. m.

Propositionen för fram till beslut i riksdagen förslagen från familjestödsutredningen om införande av havandeskapspenning, utvidgade möjligheter till ledighet i samband med barns sjukdom och förändring av vissa

åldersgränser. Förslaget om havandeskapspenning har sin grund i en framställning från den socialdemokratiska regeringens jämställdhetsdelegation. Vi har i motionen 1978/79:509 anslutit oss till de allmänna riktlinjerna för denna reform. I anslutning till detaljutformningen vill vi dock ta upp vissa särskilda problem.

Bakgrunden till förslaget om *havandeskapspenningen* står att finna i det förhållandet att för främst kvinnor med tungt arbete kan uppstå betydande problem under graviditeten. De skall då ges möjlighet att under viss tid före nedkomsten antingen omplaceras eller, om detta inte är möjligt av vissa skäl, få havandeskapspenning. Efter föräldraledigheten skall kvinnan återgå till sina ordinarie arbetsuppgifter. Familjestödsutredningens förslag att man för dessa kvinnor skall införa en möjlighet till ledighet och ersättning löser problemet för en begränsad grupp och under en fixerad tid. Det är tveklöst ett förslag med ett gott syfte. Men detta får givetvis inte innebära att arbetsgivarna i övriga fall inte skulle behöva känna samma ansvar för att anpassa arbetssituationen. Det ligger i kravet på en god arbetsmiljö att sådana individuella hänsynstaganden görs vid behov. Det finns enligt vår mening skäl att uppmärksamt följa frågan om i vilken utsträckning sådana omplaceringar äger rum. I ett senare skede kan det bli aktuellt att överväga om den möjlighet till omplacering som nu införs skall utsträckas. I ett sådant sammanhang finns också skäl att granska praxis beträffande sjukskrivning av kvinnor under graviditeten.

Det är också viktigt att den fackliga organisationen får ett betydande inflytande när det gäller omplaceringsfrågan. Den fackliga organisationen utgör ett stöd för den enskilde arbetstagaren i denna situation men ger också en möjlighet till en bedömning av om lämpliga arbeten kan finnas och därmed av att de kostnader som skulle falla på produktionen inte lastas över på samhället. Detta bör bl. a. ta sig uttryck i att försäkringskassan obligatoriskt har tillgång till den fackliga organisationens uppfattning som den kommit till uttryck vid förhandling enligt medbestämmandelagen.

Detta bör uttryckas genom ett formligt krav i 3 kap. 9 § i lagen om allmän försäkring. Det bör ankomma på vederbörande utskott att utarbeta erforderliga författningssändringar.

Enligt vad vi kan finna torde försäkringskassan som regel tvingas godta en arbetsgivares uppgift att omplacering ej kunnat ske. Bestrider den fackliga organisationen detta kan frågan anhängiggöras i arbetsdomstolen, vilket knappast – bl. a. på grund av tidsförhållandena – torde bli vanligt. Det ligger en risk i den starka ställning arbetsgivaren fått genom lagstiftningens utformning i denna del, bl. a. därigenom att kriterierna för utgivande av havandeskapspenning kan komma att påverkas av arbetsgivare som vill undkomma den skyldighet som åvilar dem att göra en omplacering. En möjlighet att stävja ev. missbruk vore att föreskriva att den fackliga organisationens godkännande av att omplacering ej kunnat ske skulle krävas vid ansökan om havandeskapspenning. I nuvarande läge bör dock ett sådant

krav inte införs. Det är därför nödvändigt att riksförsäkringsverket nogga följer verksamheten med havandeskapspenning. Detta bör ges regeringen till känna.

En annan fråga som familjestödsutredningen hade att pröva gällde en utökning av antalet ledighetsdagar med ersättning från försäkringskassan vid vård av *sjukt barn*. Utredningen prövade olika alternativ och stannade för ett system som bl. a. innehöll en begränsning genom karensdagar. Vi uttryckte i motionen 1978/79:509 i veckan inför just denna del av utredningens förslag.

I propositionen läggs nu fram ett förslag där föräldrarnas möjligheter att själva vårda sjukt barn i hemmet utan att vidkännas inkomstbortfall kraftigt vidgas. En gräns om 60 dagar per barn fastläggs dock. Tekniskt innebär regeringsförslaget en förbättring, varför vi i sak tillstyrker det. Dock finns vissa problem som det finns anledning att ta upp.

Något material som belyser den föreslagna tidsgränsen finns inte. Det material som familjestödsutredningen lagt fram ger inte någon upplysning om konsekvenserna vid ett genomförande av propositionens förslag. Man borde i detta sammanhang närmare ha sökt överväga effekterna i fråga om kommunernas service när det gäller barnvårdarverksamheten. Det kan nämligen ligga en betydande fara i att kommunerna avstår från en sådan verksamhet – i varje fall att bygga ut den – om den allmänna försäkringen nu i stället kan utnyttjas. Enligt vår mening borde det vara naturligt att man från regeringens sida genom en redovisning av bl. a. verksamhetens omfattning, problem och planerad utbyggnad samt möjliga följder av regeringsförslaget hade gett riksdagen ett underlag för bedömning av denna fråga. Regeringen bör få i uppdrag att ta upp överläggningar med Svenska kommunförbundet kring de problem vi här tagit upp.

Familjestödsutredningen hade slutligen föreslagit en höjning av vissa *åldersgränser*. I propositionen har man på ett, men dock viktigt, undantag när följt utredningens förslag. Detta undantag är att föräldrapenning för tillfällig vård av barn höjs till tolv i stället för tretton år som utredningen föreslagit, även om givetvis vårdbehovet generellt sett är lägre ju högre upp man kommer i barnens ålder. Likväl finner vi den gräns som utredningen förordat vara principiellt riktig, med dess anknytning till den kommunala barnomsorgen. Riksdagen bör därför begära att regeringen återkommer med förslag om en höjning av denna åldersgräns till 13 år.

Hemställan

Med stöd av vad som anförts hemställs
att riksdagen

1. som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om användande av kommersiella företags informationsmaterial i samband med föräldrautbildning m. m..

2. som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om föräldrautbildning för invandrare,
3. begär en översyn av föräldraförsäkringen,
4. som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kommunal barnvårdsverksamhet,
5. beslutar att försäkringskassan obligatoriskt skall tillställas uppgift om facklig organisations ställningstagande i samband med ansökan om havandeskapspenning,
6. som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om uppföljning av praxis beträffande havandeskapspenning,
7. begär förslag om höjning av åldersgränsen för tillfällig vård av barn i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 17 april 1979

SVEN ASPLING (s)

DORIS HÅVIK (s)

ANNA-GRETA SKANTZ (s)

LENA ÖHRSVIK (s)